

A HÁZASSÁGI VAGYONJOGRÓL.*

Irtat DR. JANCsó GyÖRgy, Kolozsvár.

(Befejezés.)

A vagyon egyesítésének és ezáltal a házassági terhek közösséttételének a ténye nem új, mert hiszen így volt ez a régi rómaiaknál is. Ami azonban a germán jogokban új, ez abban áll, hogy a germánok a házasságban a férj kezeiben egyesített vagyonára átvitték a házasság lényéből folyó közösség eszméjét. Új az, hogy a germán népeknek jogi öntudatává lett a vagyonegyesítés és ezáltal a házassági terhek közös viselésének az eszméje és hogy ezt a germán jogokban vitték a legkifejezettebben és a legkülönbözőbb alakban keresztül.

Ilyen házassági vagyonjogi alakulatok: az igazgatási közösség (Verwaltungsgemeinschaft) rendszere; az általános vagyonszövetség (allgemeine Gütergemeinschaft) és a szerzeményi közösség (Errungenschaftsgemeinschaft) rendszerei. Ide sorolható a francia polgári törvénykönyv ingó közösségi rendszere (régime de communauté) is.

Mindeme rendszereknek az a sarkalatos hibájuk, hogy a nő önállóságát és a férjjel szemben való jogegyenlőségét nagyon alárendelt szerepre korlátozzák.

Eme rendszerek ismertetése .. meghaladván cikkünk terjedelmét, mellőzzük azt és áttérünk a magyar jog válaszására.

III. A magyar jogban az iránytadó alapeszme különbözik a fentebb mondott idegen jogokétól.

Nálunk sem volt ugyan ismeretlen a nemi gyámság. Míg ugyanis a fiúgyermek teljes koruk, vagyis 24-ik életévük betöltésével minden tekintetben jogcselekvés-képesekké lettek, addig a leányok teljes koruk, vagyis 16-ik évük elérése után sem bírtak teljes jogcselekvési képességgel, hanem mindaddig, amíg férjhez nem mentek: másnak gyámsága és hatalma alatt állottak.

Régi jogunk eme intézkedését csak legújában, az 1874. évi XXXIII. t.-c. törölte el: kimondván, hogy a hajadon nők 24-ik életévük betöltésével teljeskorúakká és minden tekintetben jogcselekvés-képesekké válnak.

Werböczy hármaskönyvének a hajadonokra vonatkozólag örökös gyámságot és ezzel kapcsolatosan rendelkezési szabadságuk korlátozását rendelő intézkedése azonban már régi jogunkban is azonnal megszűnt, mihelyest a leány férjhez ment. És így van ez ma is; azt rendelvén a fentebb idézett 1874: XXXIII.t.-c. 2. §-a, hogy „mindennő, tekintet nélkül életéveire, férjhezmenetelével teljeskorúvá lesz és e jogot akkor is megtartja, ha 24-ik éve betöltése előtt özvegyiségre jut, férjétől bírónilag elválasztják, vagy házasságát feloldják.. A házasságkötés tehát hazánkban a nő önállóságának és jogcselekvő képességének nem

korlátozását, hanem ellenkezőleg: annak bővítését, sőt egyenes előidőzését jelentette mindenha.

Személyjogi tekintetben a magyar nő a házasság által teljesen jogcselekvés-képesé és a nemi gyámságtól függetlenné vált mindig és válik ma is. A férjhez ment nő jogunk szerint, önállóan köthet mindennemű ügyletet, rendelkezhet vagyonáról élők között és halál esetére és mind ebbe sem férjének, sem másnak nincs beleszólása. E teljes jogcselekvési képesség kifolyása az is, hogy a házastársak nemcsak harmadik személyekkel, hanem egymásközt is szabadon köthetnek mindennemű jogügyletet.

Jogunk szerint a nő cselekvési szabadságában korlátozva egyedül annyiban van, hogy tartozik férjével együtt lakni és ebből kifolyóan köteles férjét rendes lakóhelyére követni. Egyedül eme, a házasság céljából folyó tekintet által volt és van ma is a magyar feleség személyjogi tekintetben korlátozva. Ezen kívül a házasság semmi jogot, előnyt vagy kiváltságot nem szül a férj részére felesége irányában.

Igaz ugyan, hogy a nő a házasság által férje rangját és nevét is nyeri; de ez jogunkban nem jogcsökkentő, hanem jogbővítő hatással bír a nőre, sőt gyermekeire is. Ha ugyanis a feleség rangja kisebb, mint férjéé, akkor férje rangjában részesül. Nem nemes rangú nő nemessé vagy mágnássá lesz, ha ilyen rangú férfihez megy nőül és rangját férje halálával sem veszti el. De nem áll ez megfordítva; mert ha a nő születési rangja nagyobb, mint férjéé, akkor azt megtartja férjhez menése után is. A nemes rangú nő az marad, ha nem nemes rangúhoz megy is férjhez.

Ezek szerint jogunkban a férj és a feleség, mint egyenrangú és egyenlő jogú személyek állanak egymással szemben.

Az egyenlő joguság alapján nyugvó személyi jogviszonynak teljesen megfelel jogunkban a házastársak vagyoni jogviszonya.

A magyar jognak ugyanis következők a házassági vagyonjogi intézményei: a külön vagyon, a hozomány, a közszerzemény, a hitbér és a házassági szerződés.

Külön vagyon alatt értjük úgy az egyik, mint a másik félnek azt a vagyonát, amellyel ki-ki bír a házasság megkötésekor, vagy amelyet bár a házasság tartama alatt, de ingyenesen szerez. A saját külön vagyona felett mindegyik házasság fél kizáróan rendelkezhetik, tehát azt, ha úgy tetszik, a nő is maga kezelheti és használhatja a házasság tartama alatt.

Hozomány azon vagyon, amelyet a nő, vagy helyette más, rendszerint a szülők abból a célból adnak a férjnek, hogy a hozományi vagyon jövedelmeivel hozzájáruljanak a házassági terhek viseléséhez. Bárki adja is azonban a hozományt, annak tulajdonjoga – a fenntartott hozomány esetét kivéve – a nőé, haszonélvezete ellenben a házasság tartama alatt a férjé. Ha a házasság bármilyen okból megszűnik, köteles a férj a hozományi vagyont feleségének és esetleg örökösének visszaadni.

Közszerzemény az a vagyon, amelyet a házasságkötés akár együttesen, akár külön-külön a házasság tartama alatt szereznek, kivéve az ingyenes módon szeretteket.

A közszerzeményi vagyont a házasság tartama alatt az a házasságkötés fele-fele részben oszlik az meg a házastársak és illetve örökösök között. Ez a leg-

* Dr. Jancsó Györgynek a kolozsvári egyetem rektorának székfoglaló beszéde.

** L. Jancsó György »A magyar házassági vagyonjog.« Budapest, 1890 c. m. Második kiadás 19-42. l.

jelentékenyebb házassági vagyoni jog; de ma csak a nem nemesrendűek között van meg, ide nem értve az (így-nevezett honorációrakat).

A hitbérnek két faja van, tudniillik a törvényes és az írott hitbér. Az előbbi csekély jelentőségű és valószínűleg kihalt intézmény; az írott hitbér pedig ez iránti szerződést tételezve fel, a házassági szerződéssel legtöbb tekintetben azonos szempont alá esik.

Házassági szerződést jogunkban mindenkor szabadon köthettek és köthetnek ma is a házasfelek; és korlátot ennek egyéb nem szab, mint a leszármazók és illetve a szülők köteleSRész iránti igénye.

Eme intézményeken kívül megnyilvánul még jogunkban a házasság vagyoni jogi kihatása az öröklési jogban is; nevezetesen pedig a feleség özvegyi jogában és özvegyi öröklési jogában, valamint a házasfelek kölcsönös hitvestársi öröklési jogában. Ezek az örökjogi intézmények igen nagyarányú gondoskodnak az özvegyen maradt nő sorsáról. Ismertetésük azonban nem ide tartozik.

Ha még hozzávesszük, hogy jogunk szerint a férj feltétlenül köteles feleségét rangjához mérten eltartani és a házassággal járó mindennemű kiadást fedezni, akkor kiderül, hogy a magyar jogban a házasságkötés nem idéz elő több változást a házastársak vagyoni jogviszonyaiban, mint amennyi a házasfelek új életviszonyának anyagi kifejezésére elégséges és szükséges.

IV. Kiténik a mondottakból, hogy a magyar jog az ismertetett idegen jogok egyikével sem azonos. Lényegesen eltér ugyanis a magyar házassági vagyoni jog rendszere a rómaiától a közszerzemény intézménye által, a germán jogok rendszereitől pedig a külön vagyon és a hozomány jogintézményei által. Jogunk a külön vagyon és a hozomány tekintetében a római dotális rendszerhez, a házasság alatti szerzeményekre nézve pedig a germán szerzeményt közösség rendszeréhez hasonlít.

E két rendszer alapeszméinek egyesüléséből származó, tőlünk vegyesnek nevezett rendszeren nyugszik a magyar jog. És ha még ma is, hosszú évekre menő búvárlataink eredményeinek közzététele után, római dotális rendszerünk mondják némelyek a magyar jogot, (így ez alig mondható egyébnek, mint tudományi csökönységnek).

A magyar jog vegyes rendszere jóformán élét veszi azoknak a kifogásoknak, amelyek az ismertetett idegen rendszerek ellen külön-külön felhozhatók.

A római dotális rendszer elve által a házasfelek egyenjogúsága i a germán rendszer elve által pedig a házasfelek életközössége nyer vagyoni jogi kifejezést.

Abban ugyanis, hogy a házasfelek külön vagyoniukat a házasság megkötése után is éppen oly jogkörrel megtartják, mint aminővel azt a házasság megkötése előtt bírták, vagyoni jogi tekintetben megtestesül az, hogy a házasság nálunk egyenlő jogú személyek szövetsége; mert a házasság ténye maga sem a férfinak, sem a nőnek nem ad fölényt, előnyt, vagy kiváltságot házastársa külön vagyona felett.

A külön vagyon jogintézménye által eleget tesz továbbá jogunk az egyéni szabadság és a tulajdonból folyó szabad rendelkezési jog követelményeinek; mert a házasfelek tetszés szerinti rendelkezési jogát saját vagyoniuk felett nem korlátozza, főleg nem a másik házastárs javára, minthogy azt a házasság megkötése

folytán szűkebb körre, vagyis kevesebb vagyoni nem szorítja, mint amennyire az a házasságkötés előtt kiterjedt. Külön vagyonuk tekintetében tehát a házastársak egymástól teljesen független felek gyanánt állanak egymással szemben.

Függetlenek, de nem idegenek. Mert azt a nagy úrt, amely a férj és feleség közt az új életviszony: a házaselet egysége dacára is a római dotális rendszer mellett fennáll, jótékonyan hidalja át a magyar jog a közszerzeménnyel. E jogintézményben jogunk közös tulajdonná teszi azt a vagyont, melyhez a házastársak a házasság tartama alatt viszterhes úton jutnak. Amiként életközösséget jelent a házasság eszmeileg, az lesz a közszerzemény intézménye által vagyoniilag is. A szerzeményi közösség kiegyenlíti azt a nagy ellenmondást, mely a római dotális rendszerben a házasság egyenes megtagadásaként jelentkezik abban, hogy a házasfelek vagyoni jogi tekintetben teljesen idegenek gyanánt állanak egymáshoz, holott a házasság eszméje feltételezi. miszerint érületben egybe vannak forrva.

Jogunk rendszere nem azt fejezi ki, ami történeti alapjában a római joggal is ellenkezett, de ami a római jog végső kifejtésére: a dotális rendszerre reá illik, hogy t. i. a házassági viszony a házastársak vagyoniára és cselekvési képességére befolyással nincsen, hanem jogunk elismeri, hogy amiként a házasság az egyén életét egy másnével egyénével közössé teszi és így változást idéz elő az egybekelték személyi viszonyaiban, épp úgy azt eredményezi az életközösség tartama alatt szerzett vagyon tekintetében is.

Az ilyen alakú vagyoni közösség ellen az egyéni szabadság szempontjából azt, hogy az ember jogkörébe és a házaselet szentélyébe túlságosan belenyúl; jogpolitikai szempontból pedig azt, hogy a házasságkötést akadályozza, elfogadhatólag felhozni nem lehet.

Nagy különbség van a között: közössé tenni olyan vagyont, melyet a házasfelek már a házasság megkötésekor bírnak, vagy a házasság alatt ingyenesen szereznek, melyet tehát csak egyikük szerezhetett és a között: közössé tenni olyan viszterhesen szerzett vagyont, melyet csak a házasság megkötése után, tehát közösen szereznek.

Az előbbi esetben szülhet a házastársak vagyoniának közössé nyilvánítása jogcsorbítást, ha vagyoni házastárs vagyontalanul lép házasságra; mivel a vagyontalan fél osztozni fog a vagyoni fél javaiban. Utóbbi esetben azonban nem, mert közösnek a még csak szerzendő és pedig a házassági viszonynak helyes és nemes felfogása szerint, csak közösen szerezhető vagyont nyilvánítjuk.

A házassági kiadások fedezésének kérdése tekintetében igaz ugyan, hogy ez a teher elsősorban és feltétlenül a férj vállain nyugszik. És minthogy e kötelezettség magába foglalja a feleség tartását is, ennek folytán a feleség úgy tűnik fel, mint aki előnyben részesül a házasság által; tartási jogot nyervén férje ellen. Ámde a férj nőtartási kötelezettsége nem az ő külön vagyonát, hanem személyét, mint családfentartót terheli elsősorban. Feltételezi jogunk, hogy az a férfi, aki családalapításra vállalkozik, képes is lesz azt eltartani. A házassági kiadások viselése tehát a férjnek nevével való életközösségében kifejtett munkaerejének, működésének eredményét, vagyis házasság alatti szerzeményét terheli elsősorban. E szerzésben azonban az

életközösség ténye és az ebben rejlő kölcsönhatás folytán a feleség is részt vesz és így közvetve ő is hozzájárul a házassági terhek viseléséhez. Továbbá viszonyos a tartási kötelezettség; mert ha a férj munkaképtelen, akkor a feleség is köteles férjét ápolni és eltartani.

Aztán van jogunkban egy jogintézkedés, t. i. a hozomány, amelynek a célja nem más, mint éppen az, hogy általa a feleség is közvetlenül hozzájáruljon a házassági kiadások fedezéséhez.

Mindezekhez járul még népünk abbéli szokása, hogy a feleség maga gazdálkodni nem szokott, hanem vagyonát rendszerint férjére bízva és így külön vagyona jövedelmével is részt vesz a házassági terhek viselésében.

Közgazdasági szempontból igaz ugyan, hogy jogunk szerint a gazdasági tőke meg van osztva, amennyiben a házasságkötés ténye által a feleség vagyona jog szerint nem megy át a férj kezelésébe, hanem azt a feleség továbbra is megtartja. Jogunk eme tételét nézve azonban nagyon kérdéses, még ha a jogosság szempontját teljesen mellőzzük is, hogy káros-e az inkább, semmint hasznos. A dolog ugyanis a valóságban úgy áll, hogy a feleség férjére bízva a vagyonával való gazdálkodást, ha az ügyesebb és megbízik benne; ellenkező esetben nem. Jogunk tehát mindig az egyszerű esetnek az érdekelt fél: a feleség által való megbírástól teszi függővé azt, hogy a feleség gazdasági tőkéje is a férj kezében egyesüljön-e vagy sem; holott a férj haszonvétele elvén nyugvó germán jogok azt mindig és okvetetlenül a férj, tehát gyakran az ügyetlenebb, sőt rosszakaratú fél kezében összpontosítják.

Végül pedig ami a család biztosításának főfontosságú jogpolitikai kérdését illeti, a magyar jog módot nyújt ennek a megvalósítására is.

Elsősorban azáltal, hogy a férj által csinált adósságok a feleség vagyonát nem terhelik és megfordítva. Ebből következik, hogy ha a férj szerencsétlen vállalatok, üzleti vagy gazdasági csapások által minden vagyonát elveszti is, a feleség vagyona még mindig megmarad, mint a család létének anyagi biztosítéka.

Jogunk korábban tovább is ment, amidőn nem gátolta azt, hogy a házaspár bármelyike biztosíthassa a közszerzeményi vagyon felét, házastársa egyoldalú rendelkezése ellen. A magyar jog szerint ugyanis mindegyik házaspár jogosítva volt arra a közszerzeményi ingatlanra, amely tulajdonul csak a másik házaspár nevére kebelezetett be, közszerzeményi jogát már a házassági kötelék fennállása alatt is telekkönyvileg kitüntettetni. Eme sarkalatos tétel által el volt érve az, hogy a már megszerzett ingatlan fele nem mehetett többé könnyen veszendőbe; mert annak elidegenítéséhez mindkét házaspár hozzájárulása volt szükséges.

Igaz ugyan, hogy ezt a nagy horderejű tételt a magyar királyi Kúria 41. számú teljes ülési döntvénye jogunkból egyelőre kiküszöbölte. De reméljük, hogy az alkotandó polgári törvénykönyv helyre fogja azt állítani. Reméljük ezt annál inkább, mert a közszerzeményi telekkönyvi biztosítása mintegy kiegészítő intézménye a legközelebb törvényhozásilag megvalósítani ígért otthonbiztosító intézménynek (homestead-nak). Amíg a homestead a megszerzett otthon, főleg a szegényebb sorsú néprétegnél célozza, biztosítani a könnyelmű költségek ellen, addig a közszerzeményi jog bejegyzése ezt a célt szegény

nél és gazdagnál, szóval minden néprétegnél egyaránt szolgálja. Hogy egy bölcös törvényhozás ezt be ne lássa, azt mi – még a történetek után is – kizártnak tartjuk.

V. A mondottakkal feltüntettem dióhéjban a jogtörténeti adalékokból tőlünk kiderített és jórésztben alakított magyar jogot. Ez él ma a Királyhágón túl hatályos magyar joggyakorlatban és reméljük, hogy nemsokára, vagyis mihelyt az általános magánjogi törvénykönyv elkészül, élni fog a Királyhágón inneni: az erdélyi jogban is. A mai kódextervezet ugyanis, hosszas küzdelmeink és vállalt munkánk után, az ismertett magyar házassági vagyonjogot tartalmazza; ha több intézményének lényegbe vágó rendelkezései kerékbe vannak is törve. Hisszük, hogy a kifémített tagok újból kiegyenesíthetők; mert a törzs maga a mi felfogásunk szerint kialakult mai élő magyar jog.

Ha ezt a magyar jogot összehasonlítjuk a vázlatosan ösmertetett idegen alapjogokkal, kiderül kétségbevonhatatlanul, hogy jogunk nem több-kevesebb eltéréssel való másolata az ösmertetett idegen jogoknak, miként a legtöbb európai népe, hanem azoktól elütő és önálló szüleménye a magyar teremtő erőnek; a magyar géniusznak. Nagy horderejét ennek csak akkor tudjuk kellően méltányolni, ha számbavesszük, hogy a magyar szellem olyan téren, tudniillik a jog mezején teremtett újat, amely teret évezredek óta művelik az emberiség legnemesebb szíveinek és legnagyobb lángelméinek ezrei. Olyan téren, ahol az egynevelű házasság korlátai következtében csak kevés jogintézményről lehet szó és ahol ennél fogva az eredetiség nem annyira a jogintézmények új voltában, hanem inkább ezek összetételében állhat. Ebben pedig a magyar jog eltér Európa összes jogaitól. És pedig eltér olyan irányban, amely a mai kor szocialisztikus fejlődésének is az iránya. Köztudomású, hogy a legújabbkori szocializmus törekvése egyebek közt a nő sorsának a javítása, sőt a nemek egyenjogosítása is. Amennyire ez a törekvés a családi, sőt hozzátehetem: az öröklési jog terén is észszerűen megvalósítható, ezt a magyar jog immár megtette. Megvalósította úgy, hogy mintául szolgálhat az összes idegen jogoknak. És ezzel is válhatatlanul bevészte a nevét az emberiség művelődésének történetébe a magyar faj, mert mindég kulturális kérdés volt és marad is az, hogyan bánik az erősebb a gyöngébbel. Nagy szívbeli jószág, nemes felfogás és szenvedélymentes, higgadt belátás, szóval nagyfokú műveltség kell ahhoz, hogy az erősebb a maga önző céljaira a gyengébbet ki ne használja és e célból azt uralma alá ne vesse.

Nagy tanulság háramlik ebből reánk. Az, hogy a magyar lélek nem meddő, hanem teremtő erejű; hogy a magyar szellem az emberi szív és elme legnemesebb és legnehezebb küzdőterein is újat tud termelni. Sőt zászlóvivő tud lenni & z emberi művelődés olyan terén, amely az ismertetett idegen jogokkal kimerítettnek látszott lenni. Bizonyítéka és egyúttal biztosítéka is ez kulturális hivatásunknak; mert a múlt a jövő alapja. De szolgáljon ez egyúttal buzdításul is.